

NEMIS FAYLASUFI MARTIN XAYDEGGERNING
IJTIMOIY ONTOLOGIYASI

Soliyeva Zarina

SamDChTI mustaqil izlanuvchisi

СОЦИАЛЬНАЯ ОНТОЛОГИЯ НЕМЕЦКОГО
ФИЛОСОФА МАРТИНА ХАЙДЕГГЕРА

Солиева Зарина

независимый исследователь Самаркандского
государственного института иностранных языковTHE SOCIAL ONTOLOGY OF THE GERMAN
PHILOSOPHER MARTIN HEIDEGGER

Zarina Solieva

independent researcher of the Samarkand State Institute of
Foreign Languages
zarina.solieva1981@gmail.com

Orcid:0455-0202-0284-352x

Annotatsiya: Mazkur maqolada Martin Xaydegger ijodining falsafiy jihatlariga diqqat qaratildi. Jumladan, faylasufning “ijtimoiy ontogoniyaga” bo‘lgan munosabati siyosiy qarashlari bilan birga zamonaviy falsafiy fikrlarga bo‘lgan munosabatini tahlillashga qaratilgan fikrlar dalillangan. Kishilik jamiyatida insonlarning ijtimoiy ehtiyojlari tomonidan zamonaviy fikrning rivojlanishi va mafkuraviy ongning o‘rni ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: ijodkolik, borliq, jamiyat, ijtimoiylik, ong, siyosat, partiya, estetika, tabiat, mavjudlik, tsivilizatsiya, madaniyat, taraqqiyot, barqarorlik.

Аннотация: Данная статья посвящена философским аспектам творчества Мартина Хайдеггера. В частности, доказывается отношение философа к «социальной онтогонии» наряду с его политическими взглядами и отношением к современной философской мысли. Роль развития современной мысли и идеологического сознания выявилась социальными потребностями людей в человеческом обществе.

Ключевые слова: творчество, существование, общество, социальность, сознание, политика, партия, эстетика, природа, существование, цивилизация, культура, развитие, стабильность.

Abstract: This article focuses on the philosophical aspects of Martin Heidegger's work. In particular, the philosopher's attitude to "social ontogony" along with his political views and his attitude to modern philosophical thoughts are proved. The role of the development of modern thought and ideological consciousness has been revealed by the social needs of people in human society.

Key words: creativity, existence, society, sociality, consciousness, politics, party, aesthetics, nature, existence, civilization, culture, development, stability.

Kirish. Zamonaviy dunyo falsafasining o‘ziga xosligi, ijtimoiy-falsafiy bilimlarning xususiyatlari haqida olib boriladigan bir qator munozaralar bilan belgilanadi. Tadqiqotchi olimlarning fikriga ko‘ra, jamiyat o‘z kognitiv va ijtimoiy-falsafiy potensialini yo‘qotib qo‘yganiga qaramasdan, o‘z faoliyatini davom ettirmoqda. Martin Xaydeggerning germevutik ruhda va mazmuni bo‘yicha tanqidiy bo‘lgan konsepsiyasi, ijtimoiy-falsafiy fikrning

hozirgi holatini va uning muammolarini tushunishga yordam beradi. Martin Xaydegger o‘z zamonasining ideal faylasufi sifatida, klassik falsafiy an‘analarni yangicha talqin qilishga, shuningdek, postmodern falsafaning asoslarini yaratishga katta ta‘sir ko‘rsatgan. U XX asrning eng muhim falsafiy muammolarini ishlab chiqishga o‘z hissasini qo‘shgan. Shuningdek, Martin Xaydeggerning borliq falsafasi XX asr ijtimoiy falsafasi va tarixiy

falsafiy maqsadlaridan ajralmas bo'lib, uning ontologiyasi yuqori darajadagi falsafa tarixining bir qismi yoki siyosiy falsafaning tarkibiy qismi sifatida ham qaralishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili. Martin Xaydegger falsafasining alohida jihatlariga oid maxsus xorijiy tarixiy-falsafiy tadqiqotlar orasida bir qator mashhur olimlarning asarlari mavjud. Ularning qatorida O. Pegtler, F. V. Herrmann, K. H. Xaag, C. Finsk, K. Levit, M. Blits, J. Meta, R. Safranski, A. Shvan, M. Gillespi va boshqa ko'plab ilm-fan namoyondalari bor. Ushbu olimlar, Xaydeggerning falsafiy merosini turli nuqtai nazardan o'rgangan va uning asarlaridagi asosiy g'oyalarni zamonaviy falsafa kontekstida tahlil qilishga harakat qilgan. Xususan, ularning tadqiqotlari Xaydeggerning borliq falsafasining asosiy kontsepsiyalarini, uning tarixiy va ontologik yondashuvlarini chuqurroq anglashga yordam berdi. Xaydeggerning ta'limotlarini o'rganishda eng muhim ishlarga ega bo'lgan olimlar nafaqat uning borliq va vaqt haqidagi g'oyalarini, balki ularning ijtimoiy-siyosiy jihatlarini ham tahlil qilishga e'tibor qaratgan. Shu bilan birga, hozirgi zamonning ko'plab yirik faylasuflari, Xaydeggerning falsafasiga o'z qarashlarini bildirgan, uning g'oyalarini rivojlantirgan yoki ular bilan tanqidiy muloqotga kirishgan. Ular orasida, masalan, J. Habermas, M. Foucault, G. Deleuze, va boshqalar Xaydeggerning tasavvurlari asosida yangi ilmiy va falsafiy yo'nalishlar yaratishga harakat qilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning nazariy manbalari Martin Xaydeggerning o'zi bo'lib, shuningdek, uning falsafasining ijtimoiy-falsafiy jihatlarini o'rganish bo'yicha qarashlarni ilgari surgan xorijiy olimlarning asarlari ham tadqiqotning asosiy manbalaridan hisoblanadi. Ushbu usullar orasida, avvalo, germevntik yondashuv, tarixiy yondashuv va analiz-sintez usullari alohida ahamiyatga ega. Germevntik usul Martin Xaydegger matnlarining mazmunini chuqurroq tushunishga yordam berdi, chunki u shaxsning mavjudligi, borliq va vaqt haqida keng qamrovli tahlilni taqdim etadi. Tarixiy yondashuv esa Martin Xaydeggerning fikrlari va uning falsafiy ta'sirlarining tarixiy kontekstini o'rganishda ishlatildi. Shuningdek, analiz-sintez usuli yordamida Martin Xaydeggerning ijtimoiy-falsafiy masalalariga bo'lgan yondashuvlari tizimli tarzda ko'rib chiqilib, ulardagi asosiy g'oyalar va ularning o'zaro bog'liqligi tahlil qilindi. Ushbu usullar

birgalikda Martin Xaydegger falsafasining ijtimoiy va siyosiy jihatlarini chuqurroq anglashga, uning zamonaviy dunyodagi ahamiyatini to'liqroq ifodalashga imkon berdi.

Tahlillar va natijalar. Bugungi kunda ijtimoiy-madaniy va siyosiy holatni tushunish, bilimlarning universal obyekti - haqiqatni, ya'ni ontologiyasini, tarixiy jamiyat haqidagi universal haqiqatni asoslash masalasini o'rta qo'yadi. Shu bilan birga, mavjud obyektning ilmiy tushunilishi ham o'z navbatida tarixiy jihatdan asoslangan bo'lishi zarur. Jamiyatni o'rganuvchi ijtimoiy fanlar tizimida konkret, universal va tarixiy umumlashtirish masalalarini ishlab chiqish jarayonlari oson bo'lmagan va bevosita amalga oshirilmagan, chunki bugungi kunda asrlar davomida shakllangan falsafiy an'analarni qayta ko'rib chiqish zarurati tug'ildi. Shunga qaramasdan, bu an'analarni yangicha tahlil qilish masalasi abadiy ahamiyatga ega bo'lib, uni o'rganish davom etayotgan muhim vazifa sifatida qolmoqda.

XX asr falsafasiga o'z hissasini qo'shgan Martin Xaydegger, botinam germevntik va mazmunan tanqidiy yondashuvlarning muallifi sifatida tanilgan. Uning ilmiy metodlari zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tafakkurning mazmunini anglash, uning holatini tushunish va haqiqiylikni aniqlashga imkon beruvchi asosiy vositalardan biridir. Zamondoshlari uni "o'z zamonamizning yagona yirik fikrlovchisi" deb ataganlar. Martin Xaydegger klassik falsafa an'analari yagona talqin etdi va postmodern falsafaning shart-sharoitlarini yaratishda katta rol o'ynadi. Shuningdek, XX asrning eng muhim falsafiy muammolarining rivojlanishiga o'z hissasini qo'shdi. Umuman olganda, Martin Xaydeggerning ontologiyasi XX asr falsafiy ongining ajralmas qismiga aylangan. Uning ontologiyasi tarixiy shakllangan g'oyalar tizimidan kelib chiqqan bo'lib, hattoki ba'zi izdoshlari tomonidan unga "siyosatontologi" nomi berilgan.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda tajribaviy bilimlar asosida inson hayotini tasvirlash uchun qo'llaniladigan "empirizm" atamasini tushunish, shuningdek, inson borligi bo'yicha olib borilgan bir qator tadqiqotlar, masalan, A. Shust, P. Berger va T. Lakmannning bilimlar sotsiologiyasi kabi ilmiy qarashlar, Martin Xaydeggerning inson borligi va ekzistensializm tahlilidan kelib chiqqanligini ko'rsatadi. Chunki bu atamalar, inson hayotini tasvirlash uchun zarur bo'lgan terminologiyaning bir

qismi sifatida rivojlanganini e'tibordan chetda qoldirmaslik lozim. Zamonaviy falsafaning bugungi pozitsiyasini bir tomondan aynan Martin Xaydegger shaxsiyati bilan bog'lash mumkin. Ammo, olim R.Rortining fikriga ko'ra, "Martin Xaydegger asarlari umuman borliqni anglash uchun vosita emas, aksincha, bu asboblarning qutisi" – deb ta'riflaydi. Bu esa bizga ijtimoiy voqelikni va tarixiy o'zgarishlarda shaxsning fikrlash rolini o'rganishga, shuningdek, jahon tarixidagi sivilizatsiyaning shakllanishi va uning tarixiy rivojlanishining mazmuni hamda yo'nalishini, turli davrlarni tahlil qilish orqali aniqlashga imkon beradi.

Inson borlig'ining ahamiyati va dolzarbligi tadqiqotning mavjud ijtimoiy-siyosiy oqibatlari bilan belgilanadi, bu esa ijtimoiy mavjudlik tushunchasining yangi yo'nalishlarini ochib beradi. Martin Xaydegger qarashlari insonning tub mavjudligi haqidagi tasavvurga asos solgan va "xalq" tushunchasini "insoniyat" gumanistik tushunchasi bilan polemik jihatdan qarama-qarshi qo'yish orqali siyosiy qat'iylik falsafasini shakllantirgan. Bu falsafa zamonaviy etnonatsionalizmning turli versiyalari uchun ideologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin edi.

Martin Xaydeggerning qarashlarini o'rganish jarayoniga to'xtaladigan bo'lsak, uning tarixiy-falsafiy asarlaridagi borliq falsafasini anglash va talqin qilish jarayoni tadqiqotchilar tomonidan yarim asrdan ortiq davom etib kelmoqda. Faylasuf asarlarining nashrlar soni nihoyatda ko'p bo'lsa-da, Martin Xaydegger falsafasining ijtimoiy-falsafiy jihatlarini o'rganishda ko'pincha uning ijodiy fikrlari va ilmiy faoliyatining ijtimoiy-siyosiy tomoniga alohida e'tibor qaratiladi. Bu, uning qarashlarining mohiyatini to'liq tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, uning siyosiy partiyadagi faoliyatiga, xususan, "Milliy-sotsialistik partiya"da rektorlik qilgan qisqa davriga oid bahslar ham mavjud. Martin Xaydegger o'z davridagi mavjud rejimni qo'llab-quvvatlashga majbur bo'lgani yoki aksincha, fashizm ta'limotlariga sodiqlikning "lahzalik zaiflik" borligi haqida aytilgan fikrlar ham uchraydi. Shu bilan birga, Martin Xaydeggerning zamonaviy falsafiy nutq kontekstida uning ijodiy merosini tushunishning eng muhim yo'nalishlarini tavsiflash zarurati mavjud.

Xulosa. Demakki, faylasuf Martin Xaydeggerning qarashlarida hozirgi davrning qonuniyligini himoya qilish sharoitida, u ijtimoiy borliq tarixi haqidagi ta'limotni zamonaviylikning "meros bo'lgan ijodiy potentsiali"dan oshib o'tish deb belgilaydi. Bu nuqtai nazar, zamonaviy jamiyatdagi mavjud tafakkur tarzini yangi kontekstda, tanqidiy va avtonom bo'lgan inson tushunchasini rivojlantirish orqali qayta ko'rib chiqish zaruratini ta'kidlaydi. Martin Xaydegger, tarixning va borliqning zamonaviy qarashlar orqali tushunilishi uchun, insonni faqat tarixiy va ijtimoiy sharoitlar bilan bog'lamasdan, uning mavjudligini o'zining avtonom va tanqidiy poydevoriga asoslashni muhim deb hisoblaydi. Shunday qilib, uning falsafasida dunyo voqealarini o'zgarmas tahlil qilishga bo'lgan ehtiyoj ham katta ahamiyatga ega bo'ladi. Bu tahlil orqali insonning o'zi, o'z mavjudligi, o'zining dunyodagi o'rni haqidagi chuqur mulohazalarga erishadi va buning natijasida jamiyatdagi o'zgarishlar va rivojlanishlar, umuman olganda, yanada aniqroq va maqsadli tarzda ko'rib chiqilishi kerakligini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мотрошилова Н. В. Драматургия, идеотрексопадения. Мартина Хайдеггера // Философия Мартина Хайдеггера и современность. М. 1991. С.44.
2. Скирбекк Г., Джиле Н. История философии: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений // Пер. с англ. В. И. Кузнецова; подред. С. Б. Крымского. М. 2000. С.106.
3. Хайдеггер М. Ursprung des Kunstwerks // Holzwege // Gesamtausgabe, Bd. 5. Фам.: Витторио Клостерманн, 1977.с.25,43.
4. Хайдеггер М. Вопросы техники // Время И бытие: Статьи и выступления / М. Хайдеггер. М., 1993. С. 221.
5. Селюкс С. Мартин Хайдеггер – философ бытия и времени. Текст доступ на сайт: http://www.lomonosov.org/article/martin_haidegger.htm
6. Мотрошилова Н.В. Почему опубликование 94–96 томов собраний сочинений М. Хайдеггера стало сенсацией? // Вопросы философии. 2015. №1. Текст доступ на сайте Института философии РАН: http://iph.ras.ru/94_96.htm.
7. Мартин Хайдеггер. Бытие и время. Пер. В. В. Библисин. М., 1997.